

SLIKE VITTOREA CRIVELLIJA U DALMACIJI

Davor Domančić

Već su dugo vremena poznati dokumenti o boravku mletačkih slikara Carla Crivellija i mlađeg mu brata Vittorea u Dalmaciji,¹⁾ ali je tek nedavno određeno njihovo djelo u ovim krajevima. Kruno Prijatelj je sliku Gospe s djetetom u zbirci Cate Dujšin-Ribar u Zagrebu pripisao djelu ovih slikara, priklonivši se pod znakom pitanja atribuciji starijem bratu Carlu i određivši vrijeme njena nastanka u razdoblje slikareva boravka u Dalmaciji, a to je moglo biti oko 1465. godine, kad se javlja kao svjedok na jednom vjenčanju u Zadru, ali prije 1468. kad potpisuje svoj poliptih u Massa Fermani u vrijeme početka svog boravka u Markama.²⁾

Ovoj slici sada pridružujem sliku Gospe s djetetom u Muzeju grada Šibenika, koja se dosada pripisivala Jurju Čulinoviću.³⁾

-
- ¹⁾ G. Praga, *Zara nel Rinascimento*, Archivio storico per la Dalmazia, Rim 1935, str. 310, 311; C. Fisković, *Zadarski sredovječni majstori*, Split 1959, str. 102, 103; P. Zampetti, *Carlo Crivelli a Zara*, *Arte veneta XIII—XIV*, Venecija 1960, str. 227, 228.
- ²⁾ K. Prijatelj, *Una proposta per il Crivelli*, *Arte veneta XVII*, Venecija 1963, str. 161, sl. 196; isti, *Prijedlog za Crivellija*, *Zbornik Narodnog muzeja IV*, Beograd 1964, str. 332, sl. 1.
- ³⁾ D. Domančić, *Nadena slika Jurja Čulinovića*, »Slobodna Dalmacija«, Split 28. XII 1965. Vijest je objavljena prije čišćenja i popravka slike; *Bulletin zavoda za likovne umjetnosti JAZU*, br. 1, 2, 3, Zagreb 1966, slike prije i poslije popravke. Sliku je popravio restaurator I. Lončarić u Restauratorskoj radionici JAZU u Zagrebu; V. Maleković, *Čulinovićeve »Madona s djetetom« spašena od propasti*, »Vjesnik«, Zagreb 18. XII 1966; G. Gamulin, *Bogorodica s djetetom u staroj umjetnosti Hrvatske*, Zagreb 1971, str. 39, 40, 143, tb. XXXV, XXXVa. Slika nije teško oštećena, kako navodi Gamulin. Manje je oštećenje bilo na glavi djeteta, kod očiju i kose. Gotički rezbareni okvir ima sve osnove za rekonstrukciju osim njegovog zabatnog djela; K. Kalauz, *Iz riznice srednjovjekovnog slikarstva Šibenika*, katalog, Šibenik 1972, br. 23. Pripisana je pod pretpostavkom Carlu Crivelliju; K. Prijatelj, *Uz izložbu »Iz riznice srednjovjekovnog slikarstva Šibenika«*, *Umetnost* 34, Beograd 1973, str. 52. Tu Prijatelj šibensku sliku povezuje s onom zagrebačkom naklonjen više da obe pripiše Carlu Crivelliju.

Ta je slika pronađena u prosincu 1965. godine u Šibeniku,⁴⁾ zapuštena i potamnjele površine, na kojoj se nazirala poznata renesansna kompozicija Gospe pred balustradom s vijencima voća i lišća, značajna za krug Squarcioneove padovanske radionice u kojoj se očitovala izuzetna slikarska ličnost našeg Jurja Čulinovića. Stoga su i prve atribucije bile sklone otkriću njegovih djela u Dalmaciji, pogotovo što se baš u Šibeniku našla ta slika.

Rađena je temperom na dasci, veličine slikanog dijela 45,5 × 25,8 cm, dok je ukupna veličina sa sačuvanim dijelom okvira 65,5 × 56 cm.

Gospa stoji iza balustrade na kojoj sjedi dijete. Obučena je u tamnoljubičastu haljinu čiji rukavi završavaju s dvije zlatne vrpce. Ista je vrpca i uz rub proreza rukava, a njome je i haljina visoko potpasana. Oko vrata i na glavi ima bjelkastu koprenu. Plašt je tamnosmeđezelene boje s crtkanim zlatnim prugama i zlatnim obodom. Zemaljska kugla u desnici Krista je iste boje kao i plašt sa zlatnim crtama i križem. Lijevom rukom Gospa pruža djetetu knjigu crvenih korica.

Krist ima bjelkastu košulju preko koje je navučena pregača tamnocrvene boje s dvostrukim zlatnim obodom. Kovrčava mu je kosa smeđe boje.

Pūt im je rađena svijetlijim i tamnijim namazima smeđe boje s osebujnim načinom modelacije crtkanjem, nizanjem tankih namaza kistom. Taj se način ponavlja i na vijencu voća i lišća na kojem su jabuke crvenožute i lišće tamnozeleno boje. Za leđima je Gospe tamnocrvena zavjesa obješena na žutoj vrpici. S prednje je strane prizor omeđen balustradom smeđe boje u oponašanju mramora sa sivkastim prednjim profiliranim rubom i bjelkastom pločom preko koje je prebačen sag s resama, crvene i tamnosmeđe boje s plavim, bjelkastim i crvenim bojama geometrijska ukrasa. Zatvorene knjige na balustradi imaju korice tamnosmeđezeleno i smeđe s ljubičastim otsjevima, sa zlatnim kopčama i okovima te žučkastim hrptom.

U pozadini je krajolik plavičastih brda u drugom i sa smeđim tonovima u prvom planu. Nebo je u donjem dijelu žučkasto a gore tamnosmeđe.

Slika je bila uokvirena rezbarenim okvirom koji se samo dijelom sačuvao, s prošupljenim i pozlaćenim ukrasom gotička sloga. Na okviru su sačuvani dijelovi drvene konstrukcije koja upućuje na mogućnost da je slika bila dio jednog poliptiha.⁵⁾

Po stilskim se odlikama slika vezuje uz sliku Gospe s djetetom u zbirci Cate Dujšin-Ribar u Zagrebu, koja također potječe

⁴⁾ D. Domančić, n. dj.

⁵⁾ U vizitaciji veronskog biskupa A. Valiera 1579. godine ne može se prepoznati jedan takav poliptih prema opisu slika u šibenskim crkva-ma. Valierova vizitacija šibenske biskupije 1579. Archivio segreto Vaticano — Archivium S. Congregationis concilii 1579, fotokopija u šibenskom Muzeju grada.

31. Vittore Crivelli, *Gospa s djetetom*

iz Dalmacije, a možda i iz Šibenika.⁶⁾ Ista im je kompozicija s balustradom u prvom planu, a balustrada je pak ista oblikom i bojom na obim slikama, isti je motiv knjige, tip djeteta i Gospe, posebno uočljiv u modelaciji očiju, obliku ruku i prstiju, a nadalje jednak način modelacije puti kratkim crtkanim namazima.

Te dvije slike iz Dalmacije vezuju se neposredno na dvije slike koje se već ranijim atribucijama pripisuju Vittoreu Crivelliju.

Prva je slika Gospe s djetetom iz zbirke Bayer u New Yorku koja je doživjela nekoliko atribucija, od Vittorea Crivellija do brata mu Carla.⁷⁾ Posljednje atribucije daju prednost Vittoreu,⁸⁾ posebno na njenu srodnost s poliptihom u Muzeju Puškin u Moskvi,⁹⁾ koji se sa sigurnošću pripisuje tom slikaru. Uz tu se sliku neposredno vezuje ona zagrebačka po stilskom jedinstvu pa po tome očito pripada Vittoreovu djelu.¹⁰⁾

Druga je pak slika Gospe s djetetom iz zbirke Lanckoronski, nekad u Beču, koja se pripisuje Vittoreu.¹¹⁾

Baš su s ovom slikom očite sličnosti ove šibenske tako da je jasna njihova povezanost zajedničkog izvora. Osim istovjetne im kompozicije pred zastorom s vijencem i balustradom, tipologijom Gospe i djeteta, upada u oči zajednički im motiv saga i njegov ukras, plošna obrada crtkanjem plašta Gospe, što se javlja i na slici iz zbirke Bayer, te ista pojava prostora iza likova. Zajednička im je nezgrapnost pokreta i nesažimanje odnosa Gospe i djeteta.

Veza pak šibenske slike s onom iz zbirke Bayer ide preko slike iz zbirke Cate Dujšin-Ribar u zajedničkoj tipologiji Gospe i djeteta, kompoziciji i motivima.

Na osnovi očitih istovjetnosti i stilskog jedinstva tih četiriju slika, jasno je da dvije slike iz Dalmacije pripadaju djelu Vittorea Crivellija, pogotovo što se slike iz New Yorka i Beča pripisuju početnom razdoblju djelatnosti tog mletačkog slikara i njegovu boravku u Dalmaciji, kad su nastale šibenska i zagrebačka slika.

⁶⁾ Pripadala je šibenskom biskupu Trogiranu Mati Zanoniju (1895—1903). *K. Prijatelj*, *Una proposta...*, str. 161. i *Prijedlog...*, str. 330.

⁷⁾ *R. Longhi*, *Viatico per cinque secoli di pittura veneziana*, Firenca 1946, str. 57, 62.

⁸⁾ *L. Coletti*, *Pittura veneziana del Quattrocento*, Novara 1954, str. XLVII.

⁹⁾ *F. Zeri*, *Appunti nell'Eremitage e nel museo Puskin*, *Bollettino d'arte* III, Rim 1961, str. 232, sl. 19, 20; *S. di Provvisto*, *La pittura di Vittore Crivelli*, *L'Aquila* 1972, str. 37, tb. 1.

¹⁰⁾ Prijateljjev prijedlog da zagrebačku sliku između dva brata prikloni Carlu, *S. di Provvisto* je izmijenila i priklonila je Vittoreu, dok je *A. Bovero* prihvatila Prijateljjevu atribuciju. *S. di Provvisto*, n. dj., str. 261; *A. Bovero*, *L'opera completa del Crivelli* Milano 1975, str. 84, sl. 3.

¹¹⁾ *F. Zeri*, n. dj., str. 232, sl. 21; *S. di Provvisto*, n. dj., str. 40, tb. 2.

Određujući dvjema slikama iz Dalmacije autorstvo Vittorea Crivellija, postaje jasna njihova stilska pripadnost njegovim kasnijim potpisanim ili sigurno pripisanim djelima koja mu određuju slikarsku ličnost. Tako je očita srodnost i sličnost likova, posebno Krista s njegovim likovima u istom motivu na potpisanoj

32. Vittore Crivelli, *Gospa s djetetom*, detalj

slici Gospe s djetetom iz Budimpešte¹²⁾ ili onoj pripisanoj mu iz Vaduza,¹³⁾ pa do velikog poliptiha iz Filadelfije,¹⁴⁾ promatrajući sve to u razvoju sazrijevanja tog mletačkog slikara. Po tome se one uklapaju u stilsko jedinstvo Vittoreova djela.

S druge pak strane ove dvije slike iz Dalmacije pokazuju drugi način slikanja u usporedbi sa slikama iste kompozicije i motiva Carla Crivellija, a očito prema njima zaostaju u vrsnoći. Carlove slike pokazuju sasvim drugačiji način rješavanja i oblikovanja tog motiva, posebno ako usporedimo njegove potpisane Gospe iz San Diega i Verone oko 1460. godine, a već sazrele u njegovom osebnom izrazu.

Ovim dvjema slikama u Dalmaciji potvrđuju se dosada poznati dokumenti o boravku Vittorea Crivellija u ovom kraju od 1465. do 1476. godine,¹⁵⁾ a vjerojatno i prije i poslije toga. Time se i detaljnije određuje njegovo slikarsko djelo u tom početnom razdoblju prije njegove pojave u Markama 1481. godine kad je već bio određena i zrela slikarska ličnost. Pripisujući mu te slike treba se prisjetiti činjenice da je on dulje boravio u Dalmaciji od njegova brata Carla.

Na taj način postaje jasniji razvoj njegova slikarstva od početnih radova, vezanih motivom uz Squarcioneovu školu posredstvom svog brata Carla, a možda i Jurja Čulinovića koji je u isto vrijeme bio u Šibeniku,¹⁶⁾ do njegovih kasnijih zrelih radova.¹⁷⁾ Time je ujedno i jasno da šibenska slika stilski odudara od osobujna Čulinovićeve djela.¹⁸⁾

---

¹²⁾ *S. di Provvido*, n. dj., tb. 14.

¹³⁾ Isto, tb. 17.

¹⁴⁾ Isto, tb. 8.

¹⁵⁾ *K. Prijatelj*, Juraj Čulinović, Zagreb, str. 16.

¹⁶⁾ *C. Fisković*, n. mj.

¹⁷⁾ *P. Zampetti*, Carlo Crivelli e i Crivelleschi, Venecija 1961, str. XXIII, tb. 4a.

¹⁸⁾ Nakon što sam ovaj članak dovršio, K. Prijatelj je u svom referatu »Juraj Čulinović i slikarska zbivanja u Šibeniku u doba Jurja Dalmatinca« ostavio otvoreno pitanje atribucije Carlu ili Vittoreu Crivelliju zagrebačke slike, dok se za šibensku sliku priklonio mojoj atribuciji Vittoreu Crivelliju. (Akta kongresa »Juraj Matejev Dalmatinac«, održanog u Šibeniku 22—24. IX 1975, u tisku).

PEINTURES DE VITTORE CRIVELLI EN DALMATIE

Davor Domančić

Dans l'article est étudiée la peinture de la Vierge à l'enfant du Musée de la Ville de Šibenik qu'on attribuait, jusqu'à présent, à Juraj (Georges) Čulinović. Par ses caractéristiques stylistiques, elle se rattache à la peinture de la Vierge à l'Enfant de la Collection Dujšin-Ribar à Zagreb, qui provient également de Dalmatie. Ces deux toiles se rattachent cependant stylistiquement à des peintures de même motif, l'une de la Collection Bayer à New York et l'autre de la Collection Lanckoronski, autrefois à Vienne, et qui sont attribuées au peintre vénitien Vittore Crivelli, dont on sait qu'il a séjourné en Dalmatie en 1465 et en 1476, et qu'il y a travaillé pendant plusieurs années. C'est pourquoi la peinture de Šibenik est attribuée à ce peintre, et en conséquence, celle de Zagreb, ce par quoi se complète la période de début de son travail pictural et se déterminent de plus près les caractéristiques de son style.